

نقش بازدارندگی اعتقادات مذهبی خانواده‌ها در پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل

علی اصغری^۱، فخرالدین اصغری^۲، جلیل اعیادی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۴/۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۶/۱۰

صفحه: ۱۷۳-۱۴۴

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی نقش بازدارندگی اعتقادات مذهبی و ابعاد اعتقادات مذهبی (عاطفه مذهبی، تجربه دینی، مناسک مذهبی و پیامد دینی) خانواده‌ها در پیشگیری از بزه کاری، با استفاده از روش توصیفی-همبستگی به «نقش بازدارندگی اعتقادات مذهبی خانواده‌ها در پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل» می‌پردازد. اطلاعات مربوط به قسمت‌های نظری این پژوهش با استفاده از روش کتابخانه‌ای و اسنادی تهیه شده‌اند و اطلاعات بخش عملی به شیوه میدانی از طریق پرسشنامه از نمونه‌های آماری (۳۸۴ نفر از جوانان ۱۹ الی ۲۹ ساله شهر اردبیل) جمع‌آوری شده‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ضرایب همبستگی پیرسون انجام گرفته است و نتایج پژوهش حاکی از آن است که؛ اعتقادات مذهبی خانواده‌ها و ابعاد آن رابطه منفی معنی‌داری با بزه کاری جوانان داشت و می‌توان گفت که اعتقادات مذهبی خانواده‌ها و ابعاد چهارگانه آن (عاطفه مذهبی، تجربه دینی، مناسک مذهبی و پیامد دینی) باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود.

کلید واژه‌ها: اعتقادات مذهبی، پیشگیری، بزه، جرم، جوانان، خانواده.

^۱. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، تلفن: ۰۹۱۴۹۵۴۹۴۲۳،

ایمیل: ali.asgharikalasar@gmail.com

^۲. کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، همکار پژوهشی دفتر تحقیقات کاربردی فا اردبیل.

^۳. کارشناس ارشد فقه و اصول.

مقدمه و بیان مسئله

بزه‌کاری پدیده‌ای اجتماعی و انسانی است و قدمت آن به اندازه قدمت تشکیل جوامع و حتی قبل از آن و مصادف با خلقت انسان است. جوامع انسانی قبل از تولد مکتب تحقیقی و تأسیس جرم‌شناسی، برای مبارزه با این پدیده تنها از ابزارهای واکنشی (کیفری) استفاده می‌کردند و در واقع تمام تلاش‌ها بعد از وقوع جرم صورت می‌گرفت. پس از ظهور مکتب تحقیقی، علاوه بر پیشگیری واکنشی، پیشگیری کنشی، یعنی اقدامات قبل از ارتکاب جرم نیز، جهت جلوگیری از وقوع جرم صورت گرفت که از جمله این اقدامات پیشگیری کنشی، می‌توان به تلاش برای از بین بردن موانع ایجاد یک خانواده خوب و سالم و تقویت روابط اعضای خانواده اشاره کرد (آزموده، ۱۳۸۶).

نهاد مقدس خانواده رکن بنیادین اجتماعی بشری و ستون اصلی فرهنگ‌های مختلف است؛ به نحوی که سعادت و شقاوت امت‌ها مرهون رشادت و ضلالت خانواده است. اولین شرط داشتن جامعه پویا و سالم، سلامت و پایداری خانواده است و به لحاظ همین نقش مؤثر خانواده در جلوگیری از نابهنجاری و بزه‌کاری، دولت‌ها همواره به اقتضای اعتقادات و مشی سیاسی، اقدام به قانون‌گذاری در خصوص تحکیم روابط اعضای خانواده و حمایت از خانواده کرده‌اند خانواده بار سنگین حفظ ایمان و تشکیل فلسفه زندگی را در فرزندان و حتی نسل‌ها بر دوش می‌کشد و زندگی فراتر از لحظات و نیازهای شخصی در زمان حال را رقم می‌زند. خانواده سنگ بنای جامعه است. جامعه انسانی بر مبنای خانواده بنا نهاده شده و انسان‌های کامل، بالغ و مفید از درون خانواده‌های سالم و کامل رشد می‌یابند (قجری، ۱۳۸۷). شکی نیست که یکی از عوامل مؤثر بر رفتار و نگرش انسان‌ها در جوامع گوناگون دین‌داری است. دین‌داری از مفاهیمی است که پژوهشگران علوم اجتماعی به آن بسیار توجه کردند. هدن (۱۹۸۳) معتقد است که دین‌داری عامل اساسی اجتماعی شدن و انسجام

فکری، عملی و جهت گیری در رفع مشکلات، پدیده‌ها و مسائل اجتماعی است (آزاد ارمکی و بهار، ۱۳۷۷).

تقویت حس مذهبی و اعتقادی مهاری است درونی برای کنترل اجتماعی و بارور کردن حس وجدان و زندگی شرافتمندانه در انسان‌ها و مهم‌ترین بازدارنده از وقوع جرم است. تقویت ایمان دینی و باورهای مذهبی با آموزه‌هایی همچون باور به آفریننده حکیم، عادل و عالم، هدف‌دار بودن هستی و دوری آن از هرگونه بطلان و عبث و نیز باور به قیامت و روز جزا و با آثاری همچون رضا به قضای الهی، توکل به خداوند، خوش بینی به آفرینش، نوع‌دوستی و خیرخواهی برای بندگان خدا، زمینه هرگونه جرم و گناه را می‌خشکاند و عطر آرامش و امنیت را در جامعه می‌افشاند نقش خانواده در نابهنجاری و بزهکاری ذکر آخرت و یادآوری روزی که هرکسی ثمره نیک و بد اعمالش را (چه بزرگ و چه کوچک) می‌بیند و می‌چشد، انسان را به صیانت از خویشتن و مراقبت از اعمال خود وامی‌دارد (قجری، ۱۳۸۷). با توجه به مطالب فوق هدف اصلی تحقیق حاضر پاسخگویی به این پرسش است که بازدارندگی اعتقادات مذهبی خانواده‌ها چه نقشی در پیشگیری از بزه کاری جوانان دارد؟

طالبان (۱۳۷۸) پژوهشی با عنوان «دین‌داری و بزهکاری در میان جوانان دانش‌آموز» انجام داده است. در این پژوهش از جامعه آماری دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان پایه سوم منطقه ۵ تهران به تعداد ۱۲۵۶۲ نفر، تعداد ۳۷۳ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب کرده است. از نتایج این تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: در این پژوهش بین دین‌داری و بزهکاری رابطه معنی‌دار (معکوس) به دست آمده است. همچنین بین متغیرهای دین‌داری و جنسیت، دین‌داری و تحصیلات پدر و مادر و نیز دین‌داری و اشتغال مادر رابطه معنی‌دار (مستقیم) به دست آمده است.

قجری (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان خانواده و پیشگیری از وقوع جرم بیان می‌کند که خانواده می‌تواند کودک را با کتاب، عقاید، اندیشه‌ها، دین و فرهنگ آشنا سازد، زمینه‌های رشد تحصیل و بالندگی او را فراهم کند و در نهایت او را در انتخاب حرفه هدایت کرده، وسایل تندرستی و تفریحات سالم او را فراهم سازد. باید گفت که تأثیر خانواده در تربیت بیشتر از هر چیز دیگری است، چون در محیط خانه مهر و قانون درهم آمیخته شده‌اند و هنگامی که انضباط با مهر و محبت و ملاحظات عاطفی آمیخته شود، معجزه تربیت واقع می‌شود. در پایان باید گفت که خانواده در شکل‌گیری و حفظ و گسترش روح ملی و فداکاری در جهت حفظ حدود و ثغور کشور نیز نقش بسیار مؤثری دارد. تاریخ به ما می‌آموزد که تواناترین ملت‌ها آن‌هایی بوده‌اند که خانواده در آن‌ها قوی‌ترین بنیاد و سازمان را داشته است. آزموده (۱۳۸۶) نیز در تحقیق خود به بررسی نقش خانواده‌ها در پیشگیری از بزه‌کاری جوانان پرداخته است. با بررسی صورت گرفته مشخص شد که بی‌مهری و بی‌عاطفگی، عدم کفایت خانواده و بی‌اطلاعی از فرآیند رشد تأثیری اساسی در بزه‌کاری و وقوع جرم دارد. در نتیجه هراندازه خانواده استحکام بیشتری داشته باشد و از روانشناسی کودک و فرآیند رشد مطلع‌تر باشد، کودکان سالم و پرنشاط‌تری را که زمینه بزه‌کاری کمتری دارند، وارد جامعه می‌کند؛ چراکه شکل‌گیری نادرست نظام شخصیتی و اجتماعی افراد در کودکی و نوجوانی فرآیند تربیت آنان را دچار اختلال می‌کند و احتمال بروز رفتارهای ضداجتماعی آنان را افزایش می‌دهد. بزه‌کاری نتیجه کنش‌ها و واکنش‌های عوامل متعددی است، ولی می‌توان گفت خانواده ناسازگار، آشفته و بی‌اطلاع از نحوه تربیت در دوران کودکی، سهم بسزایی در بزه‌کاری افراد در بزرگسالی دارد.

لاکفیلد و همکاران (۱۹۹۷) در پژوهشی تحت عنوان «ابعاد دین‌داری به‌عنوان واسطه‌هایی از روابط بین رفتار انحرافی و والدین و بزرگسالان» نشان دادند که سه

بعد دین داری به صورت متغیرهای مداخله گرایانه بین رفتارهای والدین و انحراف عمل کرده و انتظار والدین این است که دین داری فرزندانشان انحراف بعدی آن‌ها را برطرف کند.

مارکیویز و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی معنویت در محیط کار را چارچوبی از ارزش‌های سازمانی دانسته‌اند که روی شایستگی کارکنان تأثیر مثبت دارد، نشانه آن وجود فرهنگی است که کارکنان را به‌طور فزاینده‌ای از میان فرایندهای کاری فراتر می‌برد و فهم آن‌ها را از ارتباط با دیگران بهبود می‌بخشد، به گونه‌ای که احساس لذت را تجربه کنند؛ که معنویت در محیط کار میزان کارایی و اثربخشی و در نتیجه شایستگی کارکنان را افزایش می‌دهد (به نقل از یزدانی و همکاران، ۱۳۹۲).

نقش اعتقادات مذهبی بر اعمال و رفتار انسان معتقد امری انکارناپذیر است. اعتقادات مذهبی در تمامی اعمال و رفتار انسان مؤمن منعکس شده و او را به انجام اوامر الهی ترغیب و از مناهی حضرت باز می‌دارد. امروزه یکی از روش‌های رایج به‌منظور درمان بزهکاران و اصلاح آنان و پیشگیری از وقوع جرم در بیشتر کشورهای دنیا، شیوه مذهب درمانی است. یکی از بهترین عوامل بازدارنده از ارتکاب که اثر بسیار مهمی دارد عامل مذهب است. زمانی که در جامعه‌ای نقش مذهب و عوامل معنوی پررنگ می‌شود بی‌شک میزان جرم و جنایت نیز کاهش می‌یابد به گونه‌ای که در بررسی‌ها و تحقیقات صورت گرفته مشخص شده است غالب مجرمان افرادی دور شده از دین هستند و در خانواده‌هایی پرورش یافته‌اند که ارزش‌های معنوی کمرنگ شده و ارزش‌های مادی جای آن را گرفته است.

بزهکاری جوانان پدیده‌های جهانی است، گرچه جوامع گوناگون برحسب وضعیت اقتصادی و اجتماعی خود با انواع متفاوتی از آن روبرو هستند. بزهکاری جوانان شاخه‌ای فرعی از انحراف و جرم است که به‌طور خلاصه می‌توان آن را نقض معیارهای قانونی توسط جوانان تعریف کرد. از آنجایی که بزهکاری پدیده پیچیده‌ای

است و با توجه به این که تاکنون نظریه جامع و کاملی برای تبیین ابعاد دین‌داری در جلوگیری از بزه‌کاری مطرح نشده، بنابراین نیازمند اتخاذ دیدگاهی ترکیبی جهت فهم و تبیین ابعاد دین‌داری در جلوگیری از بزه‌کاری هستیم.

مبانی نظری پژوهش

اعتقادات مذهبی (دینی)

بدون شک ارائه هرگونه تعریف و تصویری از دین‌داری و داشتن اعتقادات مذهبی مستلزم درک و فهمی از دین است. هرچند وبر در خصوص تعریف دین معتقد است که: «تعریف دین یعنی اینکه بگوییم دین چیست، در آغاز کار ممکن نیست. تنها در پایان تحقیق یا در نتیجه گیری مطالعه است که محقق می‌تواند به تعریف دین - اگر اصلاً بشود آن را تعریف کرد - مبادرت کند» (تامسون، ۱۳۸۱). با این حال به تبعیت از دورکیم که معتقد به تعریف پدیده‌های اجتماعی و مشخص کردن حدود آن‌ها قبل از بررسی‌شان است؛ نگاهی به برخی تعاریف موجود از دین می‌افکنیم. همچنین برای یک تحقیق تجربی که می‌خواهد اثر دین و دین‌داری را بر یک پدیده بررسی کند، لازم است صرف‌نظر از منازعات نظری و منطقی درباره امکان تعریف دین، تعریفی از آن را مبنای کار خود قرار دهد تا انجام تحقیق ممکن گردد.

دین کلمه‌ای عربی به معنی اطاعت، آیین و شریعت آمده است. این اصطلاح معنی واحدی که مورد قبول دانشمندان رشته‌های علوم انسانی باشد ندارد و هر یک از دانشمندان از دیدگاه خود تعریف متفاوتی از دین ارائه کرده‌اند. رادکلیف براون^۱، مردم‌شناس تنها به کارکردهای دین توجه کرده و آن را باعث نگه داشتن نظم اجتماعی می‌داند (شجاعی زند، ۱۳۸۰). هورتون^۲ دین را به‌عنوان بسط میدان روابط اجتماعی آدم‌ها به فراسوی محدودیت‌های جامعه صرفاً بشری در نظر می‌گیرد.

^۱. Radcliff Brown

^۲. Horton

اسپنسر می گوید ادیان اساساً عبارت‌اند از اعتقاد به وجود همه‌جا حاضر چیزی که تعقل ما از درک آن عاجز است (دورکیم^۱، ۱۳۸۳). پیتربرگر^۲ جامعه را دارای نظم معنی‌دار می‌داند و بیان می‌کند انسان‌ها ذاتاً گرایش دارند که نظم معنی‌داری را بر واقعیت حاکم کنند و چون ناموس اسرارآمیز انگاشته می‌شود از طریق دین خصلت قدسی پیدا می‌کنند (همیلتون، ۱۳۸۱). آلپورت^۳ اولین کسی بود که برای دین دو جنبه بیرونی و درونی در نظر گرفت. جهت‌گیری مذهبی بیرونی را حرکات و حالات و تفکرات مذهبی دانست که به‌منظور رفع نیازهای مختلف از آن استفاده می‌شود ولی جهت‌گیری مذهبی درونی را حالتی می‌دانست که در آن حیات و زیست و زندگی فرد در دین و مذهب است و هر رفتار و تفکری که دارد در ارتباط با عقیده مذهبی اوست (صادقی، ۱۳۷۸). فروم^۴ دین را تأمین‌کننده بخشی از نیازهای انسان دانسته و معتقد است دین به انسان‌ها دید و کانون سرسپردگی می‌دهد. فروید^۵ بنیان‌گذار روان‌کاوی شخصیت، باورهای دینی را اوهام، جلوه‌های کهن‌ترین و قوی‌ترین امیال بشری دانست و بیان کرده است ریشه دین در ضعف و وابستگی اساسی به پدر و در آرزوهای ناکام انسان برای دسترسی به نیازهای کودکانه است که به شکل خدا جلوه می‌کند. ویلیام جیمز^۶ دین را نتیجه تأثیرات و احساسات و رویدادهایی می‌داند که برای هر انسانی در عالم تنهایی روی می‌دهد و انسان درمی‌یابد که بین او و چیزی که آن را امر خدایی می‌نامد رابطه‌ای برقرار است.

مصباح یزدی دین را اعتقاد به آفریننده‌ای برای جهان و انسان و دستورات عملی متناسب با این عقاید معرفی می‌کند (مصباح یزدی، ۱۳۷۹). امام علی (ع) نیز در معنی دین فرموده‌اند آغاز دین تسلیم بودن در برابر پروردگار و پایان آن بندگی

1. Durkheim

2. Berger

3. Alport

4. Fromm

5. Freud

6. James

خالص او کردن است دین را جز عقل سامان نبخشد و از هر کار زشت و ناپسند باز می‌دارد. درنهایت از دیدگاه اسلام دین را می‌توان چنین تعریف کرد: دین مجموعه‌ای از معارف، عقاید، احکام و اخلاق و در یک کلام هست‌ها و نیست‌ها و بایدها و نبایدهاست که خداوند جهت هدایت بشر به‌وسیله منابع و ابزاری چون کتاب، سنت، عقل و فطرت نازل فرموده است.

دین از چشم‌اندازهای گوناگون موردتوجه قرار می‌گیرد، از این چشم‌اندازها تقسیم‌بندی‌های مختلفی صورت می‌پذیرد، از جمله در بالاترین سطح می‌توان این مطالعات را به درون دینی و برون دینی تقسیم کرد. منظور از مطالعات درون دینی، یعنی مجموع تکاپوهایی که درون یک دین برای شناخت دین، تعیین تکالیف مؤمنین، تعریف حدود و ثغور دین و مرزهای متمایزکننده آن با سایر مذاهب، اثبات حقانیت، تبلیغ و انذار و دفاع از قلمرو معرفتی دین به عمل می‌آید و هدف نهایی از این مطالعات دینی و برای دین است، برای نمونه، در مورد اسلام این تلاش‌های معرفتی را تحت نام معارف اسلامی شامل فقه، اصول کلام، عرفان و... می‌شناسیم در تمام ادیان الهی چنین رویکرد مطالعاتی رایج است؛ اما مطالعه از بیرون شامل بررسی‌هایی می‌شود که دین را به مقصد و منظور دین مطالعه نمی‌کنند، بلکه دین و معرفت دینی را به‌عنوان متغیر مستقل و تأثیرگذار و یا به‌عنوان متغیر وابسته و تأثیرپذیر از شرایط و پدیده‌های دینی موردتوجه قرار می‌دهند. رهیافت‌های تاریخی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، پدیدار شناختی، زبان‌شناختی و فلسفی از مهم‌ترین انواع مطالعات برون دینی شناخته می‌شوند. وبر اشاره می‌کند: «جامعه‌شناسی دین جایز نیست خود را صرف پدیده دینی در حد پدیده دینی محدود کند. بلکه وظیفه‌اش درعین حال این است که بفهمد سلوک دینی چگونه رفتارهای دیگر انسانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و یا آن‌ها را مشروط می‌سازد و به‌نوبه خود چگونه توسط رفتارهای دیگر مشروط می‌گردد».

به صورت کلی؛ اعتقادات مذهبی باورهایی را در برمی گیرد که انتظار می رود پیروان آن دین، بدانها اعتقاد داشته باشند. اگر بخواهیم این بعد را در ارتباط با دین اسلام بیان کنیم، مجموعه‌ای از باورها که «اصول دین» خوانده می‌شوند را در برمی گیرد که عبارت‌اند از «اعتقاد به خدا و نبوت حضرت محمد (ص)»، «معجزه انس «قرآن» و نیز اعتقاد به «معاد و روز جزا» (سراج زاده، ۱۳۸۳). اعتقادات مذهبی دارای چهار بعد اساسی است که شامل عاطفه مذهبی (همانند اعتقاد به خدا، اعتقاد به پیامبر خدا، اعتقاد به قیامت، اعتقاد به معاد، اعتقاد به حیات پس از مرگ)، تجربه دینی (دوست داشتن خدا، عشق به پیامبر و اهل بیت پیامبر (ص)، علاقه به اعیاد مذهبی) مناسک مذهبی (نمازخواندن، رفتن به مسجد، قرآن خواندن، شرکت در مراسم مذهبی) و پیامد دینی (ترس از انجام گناه، لذا بردن از انجام عمل خیر، توبه کردن) است (سراج زاده، ۱۳۸۳).

پیشگیری از بزهکاری

از نظر ریشه‌شناسی کلمه «پیشگیری» به معنای «پیشگیری کردن»، «جلو رفتن» و «آگهی دادن» است. در جرم‌شناسی، پیشگیری عبارت است از «به جلوی تبهکاری رفتن»، «پیش دستی کردن»، «پیشی گرفتن» یا استفاده از تکنیک‌های گوناگون مداخله به منظور ممانعت از وقوع بزهکاری است. اگر پیشگیری از تبهکاری متضمن «آگهی دادن» از چیزی است، منحصرأ به عنوان یکی از تکنیک‌های ممکن مداخله است. مثلاً مخاطب قرار دادن جمعیت یا بعضی از اشخاص که به علت عدم رعایت بعضی از اقدامات حمایتی در مرض خطر هستند، از مصادیق آگهی دادن است (میرخلیلی، ۱۳۸۷).

از نظر علمی، پیشگیری اگر در مفهوم موسع کلمه به کار برده شود طیف وسیعی از اقدامات کیفری و غیر کیفری را در جهت خنثی کردن عوامل ارتکاب جرم و کاهش بزهکاری در برمی گیرد. اما اگر در مفهوم مضیق کلمه به کار برده شود فقط

تدابیر غیر کیفری را در برمی گیرد. در خصوص پیشگیری وضعی تعریف‌ها و برداشت‌های گوناگونی ارائه شده است که در ذیل به ارائه پنج تعریف از تعاریف موجود می‌پردازیم:

تعریف اول: ژرژ پیکا پیشگیری وضعی را «اقدام به محدود کردن فرصت‌های ارتکاب جرم یا مشکل‌تر کردن تحقق این فرصت برای مجرمین بالقوه می‌داند» (صفاری، ۱۳۸۰).

تعریف دوم: رونالد کلارک در تعریف پیشگیری وضعی چنین می‌گوید: پیشگیری وضعی شامل اقدامات و روش‌هایی است برای کاهش فرصت که: به‌سوی شکل کاملاً خاصی از جرم نشانه می‌رود، متضمن طراحی و مدیریت محیط بلا واسطه (صحنه و محل وقوع جرم) یا همان نظارت و تحت نفوذ در آوردن هر چه پایدارتر و سازمان‌یافته‌تر محل وقوع جرم است، به‌طوری که زحمات و خطرات ناشی از اقدام برای ارتکاب جرم را افزایش داده و سود حاصله، به‌طوری که در نظر اکثر مرتکبین جلوه‌گر می‌شود را کاهش می‌دهد (صفاری، ۱۳۸۰).

تعریف سوم: مجموعه اقدام‌ها و تدابیری تلقی شده که به سمت تسلط بر محیط و شرایط پیرامونی جرم و مهار آن متمایل است که از یک‌سو، با کاهش وضعیت‌های پیش‌جنایی یا وضعیت‌های قبل از بزه‌کاری که وقوع جرم را مساعد می‌کند، صورت می‌گیرد و از سوی دیگر، با افزایش خطر شناسایی و دستگیری بزه‌کاران بالقوه صورت می‌گیرد (همان).

تعریف چهارم: مجموعه تدابیر و روش‌های کاهش یا حذف فرصت‌های ارتکاب جرم و سود حاصل از ارتکاب جرم که انسان متعارف ممکن است با توجه به آن مرتکب بزه گردد (همان).

تعریف پنجم: نایجل ساوت، در تعریف پیشگیری وضعی چنین می‌نویسد: پیشگیری وضعی از جرم بر اراده، طراحی و کنترل محیط فیزیکی (ساخته‌شده) اتکا دارد به

این منظور که فرصت‌های ارتکاب جرم را کاهش داده و یا خطر تعقیب را، در صورتی که ارعاب مؤثر واقع نشود، افزایش دهد» (همان).

در پایان ارائه تعاریف ذکر شده برای پیشگیری وضعی، به ذکر نظریه ریموند گسن در این زمینه پرداخته می‌شود: ریموند گسن معتقد است که (با توجه به تعریف‌های ذکر شده) مصادیق و روش‌های علمی پیشگیری از جرم، مدت‌های مدیدی پیش از اینکه تحت این عنوان مشهور شود وجود داشته است، به بیان دیگر به نظر می‌رسد پیشگیری وضعی از جرم، عنوان جدیدی است بر آنچه پلیس یا عامه آن را پیشگیری از جرم می‌نامند (خانعلی‌پور، ۱۳۹۰).

قانون مجازات اسلامی در تعریف جرم می‌گوید: «هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود». این تعریف قانونی و رسمی^۱ از جرم است. در تعاریف رسمی و قانونی از جرم، عملی جرم به حساب می‌آید که در قوانین جزایی به آن اشاره شده و کیفر آن از سوی دولت تضمین شده و به عبارتی واجد ضمانت اجراست. از سوی دیگر در لایحه پیش‌گیری از جرم مقرر می‌دارد: «پیش‌گیری از جرم عبارت است از پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از بین بردن یا کاهش آن». برای پیش‌بینی و ارزیابی و کاهش وقوع جرم نیاز به مطالعات و سیاست‌های اجتماعی، اقتصادی، جامعه‌شناسی، حقوقی، روانشناسی و مانند آن است تا از اتخاذ سیاست‌های یک‌سویه و تک‌بعدی اجتناب صورت گیرد. از سوی دیگر در این مطالعات نگاه محض به فرد بریده از اجتماع یا جامعه سواى فرد نگاهی ناقص است و باید فرد و جامعه را باهم مورد مطالعه قرار داد. با این توصیف می‌توان گفت: پیش‌گیری از وقوع جرم مجموعه‌ای از اقدامات سازنده، کاهنده و بازدارنده

^۱. legal formal

فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است که مانع تحقق جرم و بزه در عرصه‌های فردی و اجتماعی می‌شود (میرخلیلی، ۱۳۸۷).

حال می‌توان پرسید که؛ پیش‌گیری از وقوع جرم علم است یا عمل است؟ دانش است یا هنر؟ ماهیتش چیست؟ مارک آنسل^۱ معتقد است که سیاست جنایی هم علم است و هم هنر. او برای سیاست جنایی دو مرحله قائل است: علم و هنر و به عبارتی نظر و عمل. مرحله اول: مرحله نظری: بدین معنا که این سیاست علم است و به مشاهده و بررسی پدیده مجرمانه می‌پردازد. مرحله دوم: مرحله اعمال این سیاست است. سیاست جنایی در این مرحله هنر است. آنسل طرفدار سیاست جنایی دفاع اجتماعی است و در این رهگذر مسائلی را مطرح و ابراز می‌دارد که عبارت‌اند از:

۱- خودداری از اعمال نظام کیفری به‌طور خودکار؛ یعنی نباید به‌محض وقوع جرم متوسل به مجازات شد.

۲- تدوین نظام پیش‌گیری از جرم که به ابزارهای متنوع تکیه می‌کند.

۳- اتخاذ یک سیاست اجتماعی سنجیده که جنبه حمایتی از جامعه داشته و ارتباط بین افراد را تشویق و تسهیل کند.

پیش‌گیری از وقوع جرم اگر فاقد پشتوانه علمی و نظریه‌پردازی باشد و صرفاً بر عمل‌گرایی محض مبتنی باشد، ناقص است. به همین میزان عدم توجه به عمل و تکیه محض بر جنبه‌های تئوری آن نیز کارساز نیست بلکه این دو باید تکمیل‌کننده یکدیگر باشند (صفاری، ۱۳۸۰).

در متون حقوقی پیش‌گیری از جرم را از ابعاد مختلف تقسیم نموده‌اند. در یک تقسیم، پیش‌گیری از وقوع جرم به پیش‌گیری اجتماعی^۲ و پیش‌گیری وضعی^۳

---

^۱. Marck Ansel

^۲. Social Prevention

^۳. Situational Prevention

تقسیم می‌شود. هر چند که تأکید اصلی در این پژوهش بر روی پیشگیری اجتماعی محیط مدار از طریق نقش خانواده است.

الف - پیش‌گیری اجتماعی

در پیش‌گیری اجتماعی چند نکته مورد تأکید واقع می‌شود:

افزایش آگاهی افراد: سعی بر این است که با افزایش آگاهی افراد، به پیش‌گیری از جرم کمک شود. بدیهی است افراد انسانی تنها با آگاهی از حقوق خویش و حقوق دیگران می‌تواند در صدد احیای آن برآمده و مانع تحقق بزه و جرم از رهگذر نقض حقوق برآیند. همچنین تا تعریف و شناخت صحیحی از جرم وجود نداشته باشد، پیش‌گیری از آن فاقد مفهوم صحیح خواهد بود.

تربیت صحیح افراد: بدون ورود به بحث تفصیلی تأثیر تربیت در پیش‌گیری از جرم، تنها یادآوری می‌شود که تربیت صحیح، به‌ویژه قشر جوان و نوجوان جامعه، از جمله عرصه‌های مورد توجه در پیش‌گیری از وقوع جرم است. این تربیت می‌تواند در محیط‌های خانواده، مدرسه، دانشگاه و نهادها و اماکن مذهبی صورت گیرد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳).

از بین بردن زمینه‌های اجتماعی وقوع جرم: بین وضعیت اجتماعی و وقوع جرم رابطه تنگاتنگی وجود دارد. عواملی مانند فقر اقتصادی و فرهنگی، بیکاری، تبعیض‌های ناروا و بی‌عدالتی رفتاری، نارضایتی اجتماعی و سیاسی و مانند آن به صورت مستقیم در وقوع جرم تأثیر می‌گذارند. با از بین بردن این عوامل در واقع انگیزه‌های مجرمانه از مجرم سلب می‌گردد.

پیش‌گیری اجتماعی خود به دو شاخه تقسیم می‌شود: پیش‌گیری رشد مدار و پیش‌گیری محیط مدار.

پیش‌گیری رشد مدار، یعنی شناسایی الزامات سنین مختلف رشد، در ارتباط با بزهکاری و وقوع جرم و شناسایی راه‌های پیش‌گیری از جرم در آینده و انجام

اقدامات پیشگیرانه متناسب با هر سن. به این نوع پیش‌گیری، پیش‌گیری زودرس هم می‌گویند؛ اما در پیش‌گیری محیط مدار رویکرد سیاست و اجرا به‌سوی محیط اجتماعی عمومی و شخصی فرد است. محیط خانواده تا مدرسه و سایر محیط‌های آموزشی و پرورشی و زیستی در گستره این چشم‌انداز است. در این نوع پیش‌گیری، اجتماعی بودن انسان است که در جرم‌شناسی پیشگیرانه مورد توجه قرار می‌گیرد (افراسیابی، ۱۳۸۸).

ب- پیش‌گیری وضعی

به زبان بسیار ساده می‌توان گفت پیش‌گیری وضعی به این معناست که قبل از جرم باید کاری کرد که مجرم از ارتکاب جرم منصرف شود. بدین منظور گاهی فرصت از مجرم گرفته می‌شود؛ مثلاً اگر برای منازل و ماشین و ... دزدگیر نصب شود، سارق فرصت دزدی نخواهد داشت؛ و گاهی جلوی دسترسی مجرم به وسایل ارتکاب جرم گرفته می‌شود؛ مثلاً سلاح غیرمجاز از دسترس عموم و سطح جامعه جمع‌آوری می‌شود. بدین ترتیب با اینکه در ذهن فرد زمینه و انگیزه ارتکاب جرم هست، اما فرصت و ابزار از وی گرفته شده است.

در تعریف فنی و حقوقی، پیش‌گیری وضعی را سلب «ابزار» و «فرصت» ارتکاب جرم از مجرم دانسته‌اند. با این توضیح که برای ارتکاب جرم، اجتماع سه عامل لازم است که به آن‌ها مثلث جرم گفته می‌شود: انگیزه مجرمانه^۱، فرصت^۲ و ابزار جرم^۳. مهم‌ترین آن‌ها که قاعده مثلث جرم را تشکیل می‌دهد، انگیزه مجرمانه است. انگیزه باعث بیدار شدن میل درونی در افراد و به تبع آن قصد مجرمانه^۴ می‌شود. برای از بین بردن این عامل، ضروری است تدابیر پیشگیرانه اجتماعی اتخاذ گردد؛ اما اگر به هر دلیل مجرمان واجد انگیزه شدند، باید از اجتماع دو ضلع دیگر این مثلث، یعنی

---

1. Motive
2. Opportunity
3. Means
4. Intention

«فرصت» و «ابزار» ارتکاب جرم جلوگیری کرد. از میان این دو، سلب فرصت از مجرمان اهمیت بیشتری دارد. زیرا متصدیان امر هر چه بکوشند تا ابزارهای ارتکاب جرم را از سطح جامعه جمع‌آوری کنند، بازهم مجرمان بانگیزه خواهند توانست به آن‌ها دست یابند. هرچند درعین حال نباید اهمیت جمع‌آوری این ابزارها را در کاهش جرائم نادیده گرفت. به هر حال، آنچه در پیش‌گیری وضعی از جرائم اولویت دارد، حفظ آماج‌ها^۱ و بزه دیدگان از تعرض مجرمان است (بابایی و نجیبیان، ۱۳۹۰).

خانواده مذهبی و پیشگیری از انحرافات

مسئله پیشگیری از انحرافات اجتماعی یکی از راهکارهایی است که در بخش نظارت و کنترل اجتماعی مطرح می‌شود و نقش اساسی در آن حوزه ایفا می‌کند. در تعریف پیشگیری گفته می‌شود: «پیشگیری، سیاست پیش‌بینی و متشکل از مجموعه راهکارهای مستقیم و غیرمستقیم است که با هدف ایجاد امکانات و موقعیت‌های بازدارنده از وقوع جرم و کج‌روی طراحی و تدوین می‌شود.

یکی از مهم‌ترین راه‌های پیشگیری افراد از انحراف، درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته‌شده یک جامعه است. به طوری که جامعه‌شناسان معتقدند بین میزان فرهنگ‌پذیری و کاهش میزان انحراف و جرم در یک جامعه، رابطه مستقیمی وجود دارد و یکی از علل افزایش نرخ انحراف، فرهنگ‌پذیری ناقص افراد است؛ زیرا فرد، بعد از پذیرش هنجارها، بدون تأمل و تفکر، رفتار متناسب با آن هنجار را البته نه به خاطر ترس از مواخذه دیگران که نوعی نظارت بیرونی تلقی می‌شود؛ بلکه به دلیل نوعی نظارت درونی ناخودآگاه انجام می‌دهد.

از این رو جامعه‌شناسان شکل‌گیری و ساخت شخصیت فرد را متأثر از فرهنگ‌پذیری و جامعه‌پذیری می‌دانند و بیان می‌کنند که «از مهم‌ترین نتایج جامعه‌پذیری،

^۱. Targets

ایجاد شخصیت فردی و الگوهای نسبتاً ثابت فکر، احساس و عمل است که همگی ویژگی‌های یک فرد محسوب می‌شوند.» این صاحب‌نظران برای جامعه‌پذیری نقش بسزایی قائل‌اند تا جایی که تفاوت صفات شخصیتی افراد را نتیجه جامعه‌پذیری افراد می‌دانند و اظهار می‌دارند: «در هر جامعه‌ای هر فردی، متفاوت از فرد دیگر است و این اختلافات عمدتاً نتیجه جامعه‌پذیری است. ما نه تنها در یک جامعه، بلکه در قسمت خاصی از آن متولد شده و زندگی می‌کنیم و بنابراین تحت تأثیر خرده‌فرهنگ‌های خاص طبقه، نژاد، مذهب، منطقه و نیز تحت تأثیر گروه‌های خاص از قبیل خانواده و دوستان قرار می‌گیریم.

بر مبنای این دیدگاه، هم تشابهات شخصیتی افراد و هم تمایزات و اختلافات آن‌ها عمدتاً به فرآیند جامعه‌پذیری آن‌ها بستگی دارد؛ بنابراین فرهنگ‌پذیری و جامعه‌پذیری یکی از مهم‌ترین و بهترین راه‌هایی است که می‌تواند در جهت پیشگیری، نقش مهمی داشته باشد. البته به نظر جامعه‌شناسان جامعه‌پذیری در یک جریان زمانی و در دوره‌های مختلف زندگی صورتی می‌گیرد، ولی «مهم‌ترین بخش جامعه‌پذیری در طی دوران نوزادی و کودکی یعنی زمانی که پایه‌های بعدی شخصیت گذارده می‌شود، تحقق می‌یابد.»

در این دوران خلق و خواها، اعتقادات، حالات و ملکات و آداب و عادات فرد، تنها متأثر از خانواده است و در تعامل با اعضای خانواده شکل می‌گیرد. از این رو خانواده در تعلیم و تربیت افراد نقش اصلی و اولی را به عهده دارد. لذا اولین مراحل فرهنگ‌پذیری افراد از نهاد خانواده شروع می‌شود. دین اسلام برای نهاد خانواده در امور تربیت فرزندان خصوصاً در مراحل اولیه زندگی، نقش بسزایی قائل است و قلب و روح جوان را بستر مناسبی برای پذیرش هر نوع تربیتی می‌شمارد و آن را به زمین مناسبی برای پرورش هر نوع بذری تشبیه می‌کند. حضرت علی (ع) خطاب به فرزند گرامی‌اش امام حسن مجتبی (ع) می‌فرماید: «و انما قلب الحدث كالارض الخالیة ما

القی فیها من شی قبلته فبادرتک بالادب قبل أن یقسو قلبک» (همانا قلب جوان مانند زمین خالی است و هر بذری را می‌پذیرد) (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰).

بنابراین، من در تعلیم و ادب تو بیش از آن که قلبت سخت شود و عقلت به امور دیگر مشغول شود، مبادرت ورزیدم.» بر این اساس گفته می‌شود آنان که در دوران کودکی نادرست تربیت شده‌اند، در جوانی و بزرگسالی راه صحیح زندگی را نمی‌شناسند و با این خلیقات زشت، قادر نیستند خود را با جامعه انطباق دهند، اینان در معاشرت‌های اجتماعی اغلب با ناکامی و شکست مواجه می‌شوند، زیرا به‌طور ناآگاه فراگرفته‌های غلط ایام کودکی خویش را بکار می‌بندند.

والدین، نخستین کسانی می‌باشند که در محیط خانواده بر خلق و خوی فرزندان تأثیر می‌گذارند. آن‌ها با برخوردها و حرکات و سکناات خود پایه‌های فضائل یا رذایل را در نهاد فرزندان نشان پایه‌گذاری می‌کنند و زمینه‌های شکل‌گیری حالات و ملکات اخلاقی حمیده یا رذیله را فراهم می‌کنند.

یکی از جرم‌شناسان به نام «دوگرف» در این رابطه می‌نویسد: «اثرات سال‌های عمر بر روی تکوین و تحول آتی شخصیت افراد بسیار بدیهی است و اگر خانواده به وظایف تربیتی خود عمل نماید و روابط بین والدین و فرزند طبیعی بوده و در محیط خانواده، جوّ دوستی و محبت حاکم باشد و درنهایت، اگر تمام نیازهای طبیعی فرزند تأمین گردد، طفل به راحتی اجتماعی شده و همچنین در روابط خانوادگی و خارج از آن، رفتارهای طبیعی و متعادل خواهد داشت، اما اگر شرایط و موقعیت به صورت دیگری باشد، یعنی خانواده از نظر تربیتی دچار نقیصه شده و طفل از کمبود شدید عاطفی رنج ببرد و اگر والدین از هم جدا شده باشند، بدیهی است که نتایج زیان‌بار آن دیر یا زود در طفل مشاهده خواهد شد. «رستون» نیز در این باره می‌نویسد: «بدون شک، موقعیت نامناسب خانوادگی، تأثیرات جرم‌زایی بر روی اعضای خود دارد.»

بنابراین از جمله وظایف والدین در امر پیشگیری این است که بر اعمال و رفتار فرزندان نظارت داشته و آن‌ها را برای رفتن به مجالس و مراسم مذهبی تشویق و ترغیب نمایند و از رفتن به محیط‌های آلوده و ارتباط با افراد منحرف و بزه‌کار بر حذر دارند (کرمی و زادسر، ۱۳۹۲)؛ زیرا نقش تخریبی ارتباط با این دسته از افراد و حضور در مجالس آن‌ها به قدری است که حضرت علی (ع) در این ارتباط می‌فرماید: «مجالسة اهل الهوى منساة للایمان و محضرة للشيطان» «هم‌نشینی با هواپرستان ایمان را به دست فراموشی می‌سپارد و شیطان را حاضر می‌کند.»

بنابراین دین اسلام با توجه به ابعاد مختلف نفس انسان، دستورالعمل جامعی را تنظیم نموده است تا به نیازهای انسان در تمامی این ابعاد پاسخ گوید و از این طریق بر روشنایی عقل و خرد انسان بیفزاید، عواطف و احساسات انسان در حد معقول سیراب کند و هم رفتار و عمل بهنجار را در فرد بروز دهد. بدین ترتیب انسان می‌تواند با انجام تعالیم دینی به نتیجه‌ای مطلوب در امر پیشگیری از انحرافات اجتماعی دست یازد.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف تحقیق از نوع کاربردی، از لحاظ نوع روش، توصیفی و همبستگی است و هدف آن بررسی نقش بازدارندگی اعتقادات مذهبی خانواده‌ها در پیشگیری از بزه‌کاری جوانان است. لذا از لحاظ روش گردآوری اطلاعات روش تحقیق مورد نظر استراتژی پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق کلیه جوانان ۱۹ تا ۲۹ ساله شهر اردبیل تشکیل می‌دهند. برای تعیین حجم نمونه از جدول مورگان استفاده شده است، با توجه به نامحدود بودن و غیرقابل شمارش بودن جامعه آماری تعداد ۳۸۴ طبق جدول مورگان برای حجم نمونه انتخاب شده است. روش مورد استفاده برای نمونه‌گیری، روش تصادفی از نوع خوشه‌ای چندمرحله‌ای است.

در این راستا، ابتدا بررسی جامعی در اسناد و منابع کتابخانه‌ای نظیر کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها، گزارش طرح‌ها و پروژه‌ها، ژورنال‌ها و مجلات علمی و پژوهشی صورت گرفت و در این تحقیق جهت مطالعه میدانی از پرسشنامه‌ای مناسب و استاندارد جهت جمع‌آوری اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرد و علاوه بر سؤالاتی در مورد ویژگی‌های جمعیت شناختی افراد از دو پرسشنامه به شرح زیر استفاده شد: پرسشنامه استاندارد سراج زاده (۱۳۸۳) برای متغیر اعتقادات مذهبی خانواده‌ها و از پرسشنامه محقق ساخته برای سنجش بزه‌کاری جوانان استفاده شده است. در این تحقیق از روش آلفای کرونباخ جهت تعیین پایایی پرسشنامه استفاده شده است. به طوری که ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه اعتقادات مذهبی برابر ۰.۸۱۴ و ضریب پرسشنامه بزه‌کاری جوانان برابر ۰.۷۴۲ بود و هر دو پرسشنامه دارای پایایی بودند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

از بین ۳۸۴ جوانان بین ۱۹ تا ۲۹ ساله شهر اردبیل که به سؤالات تحقیق جواب داده بودند، در رابطه با متغیر جنسیت؛ ۲۰۵ نفر (۶۲.۸ درصد) از جوانان پسر و ۱۴۳ نفر (۳۷.۲ درصد) دختر بوده‌اند.

در رابطه با متغیر تحصیلات؛ ۶۶ نفر از پاسخگویان دارای مدارک تحصیلی پایین‌تر از دیپلم بوده‌اند، ۱۰۵ نفر دارای مدرک دیپلم و فوق‌دیپلم، ۱۶۳ نفر دارای مدرک لیسانس و ۲۸ نفر دارای مدرک تحصیلی فوق‌لیسانس بوده‌اند، همچنین دو نفر از پاسخگویان دانشجوی دوره دکتری بودند.

یافته‌های استنباطی

آزمون فرضیه اصلی تحقیق

برای آزمون فرضیه‌ها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

فرضیه اصلی: اعتقادات مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه‌کاری جوانان می‌شود.

جدول (۱) نتایج ضریب همبستگی پیرسون جهت تعیین رابطه همبستگی

متغیر	آماره‌ها	بزه‌کاری جوانان
اعتقادات مذهبی	ضریب همبستگی پیرسون	- ۰.۶۵۱
خانواده‌ها	سطح معناداری	۰.۰۰۰
	تعداد نمونه	۳۸۴

طبق نتایج جدول فوق و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه اصلی تأیید می‌شود و اعتقادات مذهبی خانواده‌ها رابطه منفی معنی‌داری با بزه‌کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا اعتقادات مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه‌کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۶۵۱ - است.

آزمون فرضیه‌های فرعی پژوهش

فرضیه فرعی ۱: عاطفه مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه‌کاری جوانان می‌شود.

جدول (۲) نتایج ضریب همبستگی پیرسون جهت تعیین رابطه همبستگی فرضیه

فرعی ۱

متغیر	آماره‌ها	بزه‌کاری جوانان
عاطفه مذهبی	ضریب همبستگی پیرسون	- ۰.۷۹۷
خانواده‌ها	سطح معناداری	۰.۰۰۰
	تعداد نمونه	۳۸۴

طبق نتایج جدول فوق و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه فرعی ۱ تأیید می‌شود و عاطفه مذهبی خانواده‌ها رابطه منفی معنی‌داری با بزه‌کاری جوانان شهر

اردبیل دارد یا عاطفه مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۷۹۷- است.

فرضیه فرعی ۲: تجربه دینی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان می‌شود.

جدول (۳) نتایج ضریب همبستگی پیرسون جهت تعیین رابطه همبستگی فرضیه

فرعی ۲

متغیر	آماره‌ها	بزه کاری جوانان
تجربه دینی	ضریب همبستگی پیرسون	- ۰.۴۷۵
خانواده‌ها	سطح معناداری	۰.۰۰۰
	تعداد نمونه	۳۸۴

طبق نتایج جدول فوق و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه فرعی ۲ تأیید می‌شود و تجربه دینی خانواده‌ها رابطه منفی معنی داری با بزه کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا تجربه دینی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۴۷۵- است.

فرضیه فرعی ۳: مناسک مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان می‌شود.

جدول (۴) نتایج ضریب همبستگی پیرسون جهت تعیین رابطه همبستگی فرضیه

فرعی ۳

متغیر	آماره‌ها	بزه کاری جوانان
مناسک مذهبی	ضریب همبستگی پیرسون	- ۰.۲۴۲
خانواده‌ها	سطح معناداری	۰.۰۰۰
	تعداد نمونه	۳۸۴

طبق نتایج جدول فوق و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه فرعی ۳ تأیید می‌شود و مناسک مذهبی خانواده‌ها رابطه منفی معنی‌داری با بزه‌کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا مناسک مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه‌کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۲۴۲- است.

فرضیه فرعی ۴: پیامد دینی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه‌کاری جوانان می‌شود.

جدول (۵) نتایج ضریب همبستگی پیرسون جهت تعیین رابطه همبستگی فرضیه

فرعی ۴

متغیر	آماره‌ها	بزه‌کاری جوانان
پیامد دینی	ضریب همبستگی پیرسون	- ۰.۵۰۲
خانواده‌ها	سطح معناداری	۰.۰۰۰
	تعداد نمونه	۳۸۴

طبق نتایج جدول فوق و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۹ کمتر از ۰/۰۱ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه فرعی ۴ تأیید می‌شود و پیامد دینی خانواده‌ها رابطه منفی معنی‌داری با بزه‌کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا پیامد دینی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه‌کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۵۰۲- است.

تحلیل رگرسیون چند متغیره برای رابطه ابعاد اعتقادات مذهبی با بزه کاری جوانان شهر اردبیل

جدول (۶) نتایج ضریب رگرسیون چند متغیره برای رابطه ابعاد اعتقادات مذهبی با بزه کاری جوانان شهر اردبیل

P	T	ضرایب		متغیر پیش‌بین	
		استاندارد	غیراستاندارد		
		BETA	SE	B	
۰.۵۳۱	۰.۶۱۱	-	۰.۱۷	۰.۱۰۷	مقدار ثابت
۰.۰۰۰	-۱۰.۸۵	-۰.۴۰۱	۰.۰۳۷	-۰.۳۹	عاطفه مذهبی
۰.۰۰۱	-۷.۱	-۰.۲۷۲	۰.۰۳۲	-۰.۲۱	تجربه دینی
۰.۰۱۴	-۲.۳	-۰.۰۹۸	۰.۰۲۴	-۰.۰۵۵	مناسک دینی
۰.۰۰۰	-۸.۹	-۰.۳۲۴	۰.۰۳۴	-۰.۲۷	پیامد دینی

طبق نتایج جدول فوق و با توجه به ضرایب بتا می‌توان گفت که بیشترین توان پیش‌بینی با ضریب بتای ۰.۴۰۱ - مربوط به بعد «عاطفه مذهبی» متغیر اعتقادات مذهبی است و بعد از آن ابعاد دیگر با ضرایب بتای ۰.۳۲۴ (پیامد دینی) ۰.۲۷۲ (تجربه دینی) و ۰.۰۹۸ (مناسک دینی) قرار دارند و متغیر وابسته (بزه جوانان شهر اردبیل) را تبیین و پیش‌بینی نمایند.

نتیجه‌گیری

با نگاهی به آموزه‌های دینی می‌بینیم که آنچه امروزه از آن به‌عنوان پیشگیری از جرم یاد می‌شود در تاروپود پیام‌های آسمانی و رهنمودهای انبیا و اولیا الهی بوده است و بالاتر از آن که رسالت دین رهایی انسان از تباهی و فساد و گمراهی است لذا پیشوایان دینی برای تحقق آن از هیچ تلاشی دریغ نمی‌کردند و قبل از مبارزه با معلول با علت و زمینه گناه و جرم مبارزه می‌کردند و بر این اساس پیشگیری از انحراف و کژی در صدر وظایف رهبران دینی قرار داشته است.

بنابراین با توجه به آموزه‌های دینی در خصوص پیشگیری از جرم از اهمیت بالایی برای نظام قضایی کشور ما که مبتنی بر احکام اسلامی است برخوردار است بی تردید اقدام پیشگیرانه از وقوع جرم و بزه‌کاری و انحراف و گمراهی از اصول قضای اسلامی و سیاست جنایی اسلام محسوب می‌شود این اقدامات پیشگیرانه مجموعه‌ای از اقدامات و فعالیت‌های سازنده تربیتی، آموزشی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را در برمی‌گیرد. واقعیت آن است که کارآمدی احکام اسلامی و قضایی اسلام در بستر مناسب و طبیعی خود جلوه‌گر می‌شود. بستر طبیعی اجرای احکام اسلامی جامعه‌ای را می‌طلبد که در آن قبل از مبارزه با معلول با علت و اساس آن مبارزه شود.

در این پژوهش این سؤال مطرح شد که آیا اعتقادات و باورهای مذهبی در خانواده می‌تواند از بزه‌کاری جوانان پیشگیری کند؟

در حقوق جزای اسلامی سیاست کیفری مبتنی بر اصول است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: حفظ و حراست جامعه از علل و موجبات گناه و جرم (با ممنوعیت شرب مسکر و یا رفتارهایی بر ضد اخلاق حسنه و عفت و نظم عمومی و روابط صحیح خانوادگی)، حتمیت و قاطعیت اجرای کیفرهای اسلامی نسبت به کسانی که فاقد هرگونه انگیزه و مجوزی برای ارتکاب گناه و جرم بوده‌اند، تأمین خیر و سعادت و مصلحت و منفعت مردم در شریعت اسلام، تعیین کیفر مناسب به‌عنوان ضرورتی اجتماعی به‌منظور حمایت جامعه از گزند بزه‌کاران، داشتن مسئولیت کیفری مبتنی بر آزادی اراده و اختیار و اقتضای اجرای عدالت با اعمال کیفر و پذیرفتن اصل عدم مسئولیت کیفری نسبت به افراد فاقد ادراک و اختیار و مجنون صغیر، مکره و مجبور با استفاده از اقدامات تأمینی برای حمایت اجتماعی از آسیب و زیان احتمالی افراد و غیرمسئول.

از سویی دیگر اعتقاد مذهبی در اسلام یک مفهوم چندبعدی است که شامل طیف گسترده و وسیعی از اعتقادات و اعمال افراد می‌شود که با آرمان‌های آن‌ها به هم پیوسته است اعتقاد مذهبی در حقیقت شامل دو بعد است: ۱- بعد نظری اعتقاد مذهبی که عبارت است از اعتقاد راسخ و خالصانه افراد به خداوند، انبیاء، فرشتگان، روز جزا و...؛ و ۲- بعد عملی اعتقاد مذهبی یعنی اعتقادات نظری افراد در تمامی رفتار و اعمال روزانه انسان مؤمن منعکس شده و او را به انجام اوامر الهی ترغیب و از مناهای باز می‌دارد.

در رابطه با کارکردهای دین و با توجه به ماهیت دین دو کارکرد فردی و اجتماعی دین را که در مفهوم جامعه با یکدیگر اشتراک دارند می‌توان برشمرد. کارکردهای فردی احساسات درونی انسان را تقویت می‌کند و به زندگی انسان معنا و مفهوم می‌بخشد و اضطراب از آینده کاهش می‌یابد. دین به انسان فرصت می‌دهد که از حصار محدود خارج شود و به نیروی متعالی و باشکوه‌تر پناه ببرد. دین به انسان هویت می‌دهد.

در کارکردهای اجتماعی دین، دین هنجارها و ارزش‌های نخستین جامعه را مهم می‌داند و پذیرش آن‌ها را برای انسان، آسان می‌کند. دین سبب تقویت و حمایت از نظام اجتماعی شده و از نهادها و سازمان‌های اجتماعی که در معرض تحولات قرار می‌گیرند جانب‌داری می‌کند. دین از طریق شرکت افراد در مراسم مذهبی و احترام به مقدسات اسباب همبستگی اجتماعی را فراهم می‌آورد حال باید دید بین شرایع اسلامی و به هم پیوستگی اجتماعی چه رابطه‌ای است؟

کارکرد دین در درون نهاد خانواده و در ارتباط با بزه‌کاری فرزندان دارای اهمیت اساسی است، چراکه بزه‌کاری کودکان و نوجوانان علاوه بر آن که امروزه یکی از دشواری‌های این گروه سنی است، خسارت‌ها و صدمه‌هایی هم برای بزه‌دیدگان و جامعه ایجاد می‌کند. لذا از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی که نقش اساسی در کنترل و

پیشگیری از بزه کاری کودکان و نوجوانان دارد، نهاد خانواده است. از جمله نقش‌های مهم این نهاد، نقش کنترلی است که این کارکرد با رویکرد به حساسیت دوران کودکی و نوجوانی، اهمیت فراوان دارد. اگر نقش کنترلی خانواده دچار اختلال شود و نتواند کنترل درست و مناسبی بر کودکان و نوجوانان اعمال کند، خطر گرایش به بزه کاری در کودکان و نوجوانان افزایش می‌یابد. در این پژوهشی نیز مشخص شد که رفتارها و باورهای درون نهاد خانواده می‌تواند تأثیرات گسترده در آینده رفتارهای اجتماعی مثبت و منفی کودکان و جوانان داشته باشد. می‌شود نتیجه گرفت که نهاد خانواده یقیناً از مهم‌ترین نهادها در رابطه با پیشگیری از جرم و بزه کاری در جامعه می‌تواند باشد. چراکه با توانایی بیشتری می‌تواند ارزش‌های دینی و مثبت را در کودکان نهادینه کند که در آینده از بزه کاری و کجروی آن‌ها در جامعه جلوگیری خواهد کرد.

مطابق با آنچه گفته شد در آزمون فرضیه‌های تحقیق نیز مشاهده شد که؛

در رابطه با فرضیه اصلی تحقیق؛ می‌شد گفت که فرضیه اصلی تأیید می‌شود و اعتقادات مذهبی خانواده‌ها رابطه منفی معنی‌داری با بزه کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا اعتقادات مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۶۵۱- بود.

در رابطه با فرضیه فرعی ۱ تحقیق؛ می‌شد گفت که فرضیه فرعی ۱ تأیید می‌شود و عاطفه مذهبی خانواده‌ها رابطه منفی معنی‌داری با بزه کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا عاطفه مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۷۹۷- بود.

در رابطه با فرضیه فرعی ۲ تحقیق؛ می‌شد گفت که فرضیه فرعی ۲ تأیید می‌شود و تجربه دینی خانواده‌ها رابطه منفی معنی‌داری با بزه کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا

تجربه دینی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۴۷۵ - بود.

در رابطه با فرضیه فرعی ۳ تحقیق؛ می‌شد گفت که فرضیه فرعی ۳ تأیید می‌شود و مناسک مذهبی خانواده‌ها رابطه منفی معنی داری با بزه کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا مناسک مذهبی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۲۴۲ - بود

در رابطه با فرضیه فرعی ۴ تحقیق؛ می‌شد گفت که فرضیه فرعی ۴ تأیید می‌شود و پیامد دینی خانواده‌ها رابطه منفی معنی داری با بزه کاری جوانان شهر اردبیل دارد یا پیامد دینی خانواده‌ها باعث پیشگیری از بزه کاری جوانان شهر اردبیل می‌شود. شدت این رابطه نیز برابر ۰.۵۰۲ - بود.

در پایان با عنایت به اینکه دین اسلام اهمیت زیادی برای نهاد خانواده و احترام به والدین قائل شده است، می‌توان نتیجه گرفت که خانواده یکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نهادهای بشری و اجتماعی است که می‌تواند با درونی کردن ارزش‌ها و پرورش اعتقادات مذهبی و مؤلفه‌های دین‌داری در بین فرزندان و جوانان، از گرایش آنان به جرم و بزه کاری ممانعت نموده و در نهایت باعث بازدارندگی و پیشگیری از جرم و انحرافات اجتماعی در سطح کل جامعه گردد.

فهرست منابع

- آزاد ارمکی، تقی؛ بهار، مهری (۱۳۷۷)، بررسی مسائل اجتماعی، تهران، نشر جهاد.
- آزموده، ادریس (۱۳۸۶)، بررسی نقش خانواده‌ها در پیشگیری از بزه‌کاری جوانان، پیشگیری رشد مدار، نشریه امنیت، شماره ۱۱.
- افراسیابی، علی (۱۳۸۸)، طبقه‌بندی مسائل جنایی فراروی پلیس برای ارتقای دانش پیشگیری وضعی از جرم، نشریه انتظام اجتماعی، دوره ۱، شماره ۴.
- بابایی، محمدعلی؛ نجیبیان، علی (۱۳۹۰)، چالش‌های پیشگیری وضعی از جرم، نشریه حقوقی دادگستری، دوره ۳، شماره ۷۵.
- تامسون، کنت (۱۳۸۱)، دین و ساختار اجتماعی، ترجمه بهرام پور، علی و محدثی، حسن، تهران: انتشارات کویر، چاپ اول.
- خانعلی پور، سکینه (۱۳۹۰)، پیشگیری فنی از جرم، انتشارات میزان، تهران، چاپ اول.
- خدایاری فرد، محمد؛ احدپور، محمود؛ هدهدی، بهزاد؛ مؤمنی، لیلا (۱۳۹۱)، بررسی رابطه‌ی دین‌داری با موفقیت کارآفرینان ایرانی، نشریه توسعه کارآفرینی، دوره ۵، شماره ۴، فروردین.
- دورکیم، امیل (۱۳۸۳)، صور بنیانی حیات دین، ترجمه پرهام، باقر، تهران: نشر مرکز، چاپ اول.
- سراج زاده، حسین (۱۳۸۳)، نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان و دلالت‌های آن بر سکولار شدن، فصلنامه نمایه پژوهش.
- سراج زاده، حسین؛ شریعتی مزینانی، سارا؛ صابر، سیروس (۱۳۸۳)، بررسی رابطه میزان دین‌داری و انواع آن با مدارای اجتماعی، نشریه علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، دوره ۱، شماره ۴.
- شجاعی زند، علیرضا (۱۳۸۰)، دین، جامعه، عرفی شدن، نشر مرکز، تهران.

- صادقی جانبهان، محمد (۱۳۷۸)، تحلیل روان‌شناختی دین (جایگاه دین در سلامت روان)، انتشارات طریق کمال، تهران.
- صفاری، علی (۱۳۸۰)، مبانی نظری پیشگیری وضعی از جرم، نشریه تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، شماره‌های ۳۴-۳۳.
- طالبان، محمدرضا (۱۳۷۸)، دین‌داری و بزه‌کاری در میان جوانان دانش‌آموز، نشر پژوهشگاه فرهنگ، چاپ اول، تهران.
- طالبان، محمدرضا (۱۳۷۸)، خانواده، دانشگاه و جامعه‌پذیری مذهبی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۳.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۶۲)، خلاصه تعالیم اسلام، انتشارات کعبه، قم.
- قعجری، محسن (۱۳۸۷)، خانواده و پیگیری از وقوع جرم، پیشگیری رشد ملار، نشر علم فردا، چاپ اول، تهران.
- قرآن کریم.
- کرمی، محمدتقی؛ زادسر، زینب (۱۳۹۲)، سنجش بررسی رابطه دین‌داری و سبک زندگی (مطالعه موردی زنان ۲۰ ساله و بیش‌تر ساکن شهر تهران)، نشریه زن در فرهنگ و هنر، دوره ۵، شماره ۱.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۱)، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری: نشر نی، تهران.
- مشکانی، محمدرضا؛ مشکانی، زهرا سادات (۱۳۸۱)، سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزه‌کاری نوجوانان، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۲.
- مصباح یزدی، محمدتقی، (۱۳۷۹)، آموزش عقاید، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، تهران.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۰). حکومت جهانی مهدی، انتشارات نسل جوان، قم.

- موحّد، مجید، حمیدی زاده، احسان (۱۳۸۹)، رابطه دین‌داری و علم‌گرایی زنان: مطالعه موردی دانشجویان زن دوره‌ی دکتری دانشگاه شیراز، نشریه زن و جامعه، دوره اول، شماره ۱.
- میرخلیلی، سید محمود (۱۳۸۷)، توسعه شهرها و ضرورت پیشگیری وضعی از بزه‌کاری، نشریه حقوق، شماره ۳، صص: ۳۱۶-۲۹۷.
- نازکتابار، حسین؛ زاهدی، محمدجواد؛ نایی، هوشنگ (۱۳۸۵)، نقش دین‌داری در ممانعت از بزه‌کاری جوانان شهر تهران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۸۳)، پیش‌گیری عادلانه از جرم در علوم جنائی، مجموعه مقالات در تجلیل از استاد محمد آشوری، انتشارات سمت.
- همیلتون، ملکم (۱۳۸۱)، جامعه‌شناسی دین، ترجمه ثلاثی، محسن، تهران: نشر تبیان، چاپ دوم.
- یزدانی، مریم؛ اعتباریان، اکبر؛ ابنزری، مهدی (۱۳۹۲)، بررسی اثر تعدیلی تعهد سازمانی بر رابطه بین درک کارکنان از معنویت محیط کار و هوش معنوی در کارخانه ذوب‌آهن اصفهان، فصلنامه دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، سال چهاردهم، شماره ۲.
- Litchfield, Alleh W.; Darwin, Thomas, L. & Doali, Bing. (1997), Dimensions of Religiosity as Mediators of the Relations between Parenting and Adolescent Deviant Behavior, Journal of Adolescent Research, vol. 12.
- Moran, Guy. (1988), "Religious pluralism: A U.S. and Roman Catholic view", in Religious pluralism and Religious Education, ed, Norman, Thompson, (brimming ham Alabama: religious Education press).